

หน่วยที่ 7

การประยุกต์หลักเศรษฐศาสตร์กับการจัดบริการสุขภาพ

รองศาสตราจารย์ ดร.อุดมศักดิ์ ศิลปะชาวงศ์

หน่วยที่ 7

การประยุกต์หลักเศรษฐศาสตร์กับการจัดบริการสุขภาพ

เค้าโครงเนื้อหา

ตอนที่ 7.1 การใช้เศรษฐศาสตร์เพื่อศึกษาระบบสาธารณสุข

7.1.1 ความสำคัญของวิชาเศรษฐศาสตร์กับการสาธารณสุข

7.1.2 กลไกราคากับการจัดสรรทรัพยากร

ตอนที่ 7.2 การศึกษาตลาดการบริการสุขภาพ

7.2.1 ความเท่าเทียมกันและประสิทธิภาพ

7.2.2 ความล้มเหลวของตลาด

7.2.3 ลักษณะเฉพาะของตลาดสินค้าสาธารณสุข

ตอนที่ 7.3 กรณีศึกษาการประยุกต์ใช้หลักเศรษฐศาสตร์กับการจัดบริการสุขภาพ

7.3.1 การประยุกต์ใช้ทฤษฎีองค์กร

7.3.2 การประยุกต์ใช้ทฤษฎีอุปสงค์

7.3.3 การประยุกต์ใช้ระบบประกันสุขภาพ

แนวคิด

1. วิชาเศรษฐศาสตร์มีลักษณะเช่นเดียวกับวิชาอื่น ๆ ที่มีการแตกออกเป็นแขนงย่อย วิชาเศรษฐศาสตร์สาธารณสุขก็เป็นแขนงย่อยของเศรษฐศาสตร์จุลภาคนักเศรษฐศาสตร์จุลภาคได้ให้แนวคิดและวิธีการวิเคราะห์ต่างๆ ไว้มากมายซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในเศรษฐศาสตร์สาธารณสุขได้เป็นอย่างดี การกำหนดราคาจะเกิดขึ้นเมื่อมีอุปสงค์และอุปทานของสินค้าชนิดหนึ่งๆ และราคาก็เป็นหัวใจสำคัญของการวิเคราะห์ในเชิงเศรษฐศาสตร์ ดังนั้นผู้วางแผนนโยบายสาธารณสุขจึงมีความจำเป็นต้องเข้าใจถึงพฤติกรรมของผู้ผลิตและผู้บริโภค ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของการกำหนดราคาในตลาดของสินค้าสาธารณสุข
2. ตลาดของสินค้าสาธารณสุขมีลักษณะที่แตกต่างไปจากตลาดของสินค้าอุปโภคบริโภคประเภทอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทของผู้ผลิตที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของผู้บริโภค โครงสร้างของตลาดจึงมีความซับซ้อน
3. องค์กรเป็นหน่วยงานที่ตัดสินใจเกี่ยวกับการผลิตซึ่งมีทั้งขนาดเล็ก (เจ้าของคนเดียว) และขนาดใหญ่ (มีเจ้าของหลายคน) ข้อสมมติพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ขององค์กร คือ การทำกำไรให้ได้สูงสุด การวิเคราะห์อุปสงค์และการคำนวณค่าความยืดหยุ่นจะถูกนำไปใช้ประโยชน์ในการวางแผน ในการสาธารณสุขการจัดบริการด้านระบบประกันสุขภาพสามารถประยุกต์ใช้หลักเศรษฐศาสตร์ในการสร้างระบบประกันสุขภาพ

วัตถุประสงค์

เมื่อศึกษาหน่วยที่ 7 จบแล้ว นักศึกษาสามารถ

1. อธิบายความสำคัญของการใช้เศรษฐศาสตร์เพื่อศึกษาระบบสาธารณสุขได้

2. อธิบายแนวคิดเรื่องการศึกษาตลาดการบริการสุขภาพได้
3. อธิบายการประยุกต์ใช้หลักเศรษฐศาสตร์กับการจัดบริการสุขภาพได้

ตอนที่ 7.1

การใช้เศรษฐศาสตร์เพื่อศึกษาระบบสาธารณสุข

โปรดอ่านแผนการสอนประจำตอนที่ 7.1 แล้วจึงศึกษาเนื้อหาสาระ พร้อมปฏิบัติกิจกรรมในแต่ละเรื่อง

หัวเรื่อง

เรื่องที่ 7.1.1 ความสำคัญของวิชาเศรษฐศาสตร์กับการสาธารณสุข

เรื่องที่ 7.1.2 กลไกราคากับการจัดสรรทรัพยากร

แนวคิด

1. นักเศรษฐศาสตร์ให้ความสำคัญกับการจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดในแนวทางที่จะนำมาซึ่งประโยชน์สูงสุดแก่สังคม วิชาเศรษฐศาสตร์มีลักษณะเช่นเดียวกับวิชาอื่นๆที่มีการแตกออกเป็นแขนงย่อย วิชาเศรษฐศาสตร์สาธารณสุขก็เป็นแขนงย่อยของเศรษฐศาสตร์จุลภาคนักเศรษฐศาสตร์จุลภาคได้ให้แนวคิดและวิธีการวิเคราะห์ต่างๆ ไว้มากมายซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในเศรษฐศาสตร์สาธารณสุขได้เป็นอย่างดี
2. การกำหนดราคาจะเกิดขึ้นเมื่อมีอุปสงค์และอุปทานของสินค้าชนิดหนึ่งๆ และราคาก็เป็นหัวใจสำคัญของการวิเคราะห์ในเชิงเศรษฐศาสตร์ ดังนั้นผู้วางแผนนโยบายสาธารณสุขจึงมีความจำเป็นต้องเข้าใจถึงพฤติกรรมของผู้ผลิตและผู้บริโภค ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของการกำหนดราคาในตลาดของสินค้าสาธารณสุข

วัตถุประสงค์

เมื่อศึกษาตอนที่ 7.1 จบแล้ว นักศึกษาสามารถ

1. อธิบายความสำคัญของวิชาเศรษฐศาสตร์กับการสาธารณสุขได้
2. อธิบายแนวคิดเรื่องกลไกราคากับการจัดสรรทรัพยากรได้

เรื่องที่ 7.1.1 ความสำคัญของวิชาเศรษฐศาสตร์กับการสาธารณสุข

สุขภาพที่ดีเป็นสิ่งสำคัญในชีวิต และการที่จะมีสุขภาพที่ดีได้นั้น ก็จะต้องได้รับการดูแลรักษาสุขภาพอยู่เสมอ แต่เราก็ได้รับฟังเรื่องราวเกี่ยวกับปัญหาด้านสาธารณสุขที่ไม่สามารถจัดหาได้อย่างเพียงพอต่อความต้องการของประชาชนอยู่บ่อย ๆ ปัญหาเหล่านี้ คือการไม่เท่าเทียมกัน (inequity) ในการได้รับบริการสาธารณสุขของประชาชนในกลุ่มต่างๆ ของประเทศ กล่าวคือ กลุ่มคนจนจะไม่ค่อยได้มีโอกาสเข้ารับการรักษาจากโรงพยาบาลเอกชน ซึ่งโดยเฉลี่ยจะให้การรักษาดีกว่าของรัฐ คนชนบทขาดแคลนแพทย์และพยาบาลซึ่งมักจะอยู่ในเมืองใหญ่ และปัญหาของค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล ซึ่งนับว่าจะสูงขึ้นเรื่อยๆ (inefficiency) และปัญหาเหล่านี้ต่างก็มีสิ่งที่คล้ายคลึงกันซึ่งสามารถใช้การวิเคราะห์ในเชิงเศรษฐศาสตร์เพื่อค้นหาคำตอบที่ดีที่สุดให้กับสังคมโดยรวม ปัญหาด้านนโยบายสาธารณสุขนั้น สามารถจะใช้การวิเคราะห์ในสาขาวิชาอื่นนอกเหนือจากเศรษฐศาสตร์ก็ได้ ตัวอย่างเช่น นักสังคมวิทยา อาจจะแบ่งกลุ่มคนในสังคมออกเป็นกลุ่มๆ (โดยจำแนกตาม ระดับการศึกษา เผ่าพันธุ์ และอื่นๆ) เพื่อที่จะศึกษาดูว่าแต่ละกลุ่มได้รับการบริการด้านสาธารณสุขขั้นมูลฐานมากน้อยเพียงใด นักจิตวิทยาอาจจะสนใจศึกษาถึงรสนิยมและความพอใจของผู้ป่วยที่ได้รับการบริการการรักษาพยาบาลจากแพทย์ พยาบาล นักบริหารรัฐกิจจะให้ความสนใจด้านการจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนโครงการด้านสาธารณสุขขั้นมูลฐาน หรือนักภูมิศาสตร์ต้องการศึกษาเรื่องแหล่งที่ตั้งของโรงพยาบาลเพื่อจะดูว่า จะมีผลกระทบต่อการเดินทางและการแพทย์ได้มากน้อยเพียงใด นักเศรษฐศาสตร์ได้ตระหนักดีถึงการมีส่วนร่วมของสาขาวิชาอื่นๆ ในอันที่จะนำมาซึ่งแนวทางแก้ไขของปัญหาด้านสาธารณสุข นักเศรษฐศาสตร์จึงกำหนดให้ปัจจัยเหล่านั้น (กลุ่มคนในสังคม รสนิยมของผู้บริโภค ที่ตั้ง ทางภูมิศาสตร์ เป็นต้น) เป็นสิ่งที่คงที่ และหันมาให้ความสนใจกับปัจจัยด้านราคา ระดับรายได้และปัจจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับสาธารณสุข

นักเศรษฐศาสตร์ส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญกับการจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ในแนวทางที่จะนำมาซึ่งประโยชน์สูงสุดแก่สังคม และแนวคิดเรื่องต้นทุนค่าเสียโอกาสจึงถูกนำมาใช้เพื่อการนี้ ทฤษฎีต้นทุนค่าเสียโอกาสกล่าวว่า ต้นทุนของการผลิตสินค้าชนิดหนึ่งก็คือ ต้นทุนของการไม่ผลิตสินค้าชนิดอื่น ตัวอย่างเช่น ถ้ามีการสร้างโรงแรมแทนที่จะสร้างโรงพยาบาลในเมืองแห่งหนึ่ง ต้นทุนที่แท้จริงของโรงแรมแห่งนี้ ก็คือ จำนวนเตียงผู้ป่วยในโรงพยาบาลที่ต้องสละไป ซึ่งมีผลทำให้ประชาชนในเมืองนี้ ขาดแคลนการบริการด้านสาธารณสุขไปเป็นจำนวนหนึ่ง ดังนั้น จึงต้องมีการตัดสินใจเลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ในแนวทางที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมให้มากที่สุด การตัดสินใจเลือกที่จะผลิตอะไร (what to produce) จึงเป็นคำถามที่นักเศรษฐศาสตร์ให้ความสนใจเป็นอันดับแรก ตัวอย่างเช่น จะให้มีการบริการด้านสาธารณสุขในโรงพยาบาลหรือในสถานพยาบาลประเภทอื่นๆ (เช่นคลินิกแพทย์ สถานีอนามัย) จะเพิ่มจำนวนเตียงผู้ป่วยในโรงพยาบาลหรือจะเพิ่มจำนวนห้องพักในโรงแรม และยังมีคำถามอื่นๆ อีกมากมายที่ไม่สามารถแจกออกมาได้หมด คำถามข้อถัดมาก็คือ จะมีการผลิตอย่างไร (how to produce) กล่าวคือ จะใช้แรงงานและเครื่องจักรเพื่อการผลิตในจำนวนอย่างละเท่าไร จะใช้จำนวนแพทย์ พยาบาลเท่าไร จะใช้เครื่องตรวจโรคระบบคอมพิวเตอร์หรือไม่ ถ้าใช้ จะใช้มากน้อยเพียงใด คำถามข้อที่สามก็คือว่า จะต้องมีการตัดสินใจเลือกว่า ใครควรจะได้รับผลผลิตอันนี้ (for whom) ซึ่งคำถามนี้ เกี่ยวข้องโดยตรงกับการกระจายรายได้ของประชาชน เช่น จะเน้นการบริการด้านสาธารณสุขให้กับคนในชนบทหรือในเมือง จะใช้ระดับรายได้ส่วนบุคคล หรือระดับรายได้ของครอบครัวมา